

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

**מאמר ד"ה השם נפשנו בחיים
הדרן על מסכת ברכות
ה'תשל"ד**

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

יצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בלתי מוגה

יוצא לאור ליום ההילולא העשרים – ג' תמוז ה'תשע"ד

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים וארבע לבריאה

שנת השבעים להסתלקות-הילולא של כ"ק הרלוי"צ ז"ל

פתח דבר

לקראת יום הגדול והקדוש ג' תמוז, יום ההילולא העשרים של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הגנו מוציאים לאור: א) מאמר ד"ה השם נפשינו בחיים ג' (בהוצאה חדשה ומתוקנת), שנאמר בהתוועדות חג הגאולה י"ב תמוז, ה'תשל"ד* (ב) "הדרך" על מסכת ברכות, משיחות י"ט כסלו וש"פ וישב ה'תשל"ד* — הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכריז "אגרות-קודש — מילואים" מהשנים תרפ"ה-ה'תשל"ה, שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו ג'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום הבהיר כ"ח סיון, ה'תשע"ד
שנת השבעים להסתלקות-הילולא של כ"ק הרלוי"צ ז"ל
ברוקלין, נ.י.

(* לפני ארבעים שנה.

©

Published and Copyright 2014 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

5774 • 2014

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות בנימין בן חנה ומשפחת פדרמן ולזכות אמם חדוה בת לאה רייזל

בס"ד. י"ב תמוז, ה'תשל"ד

(הנחה בלתי מוגה)

השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו¹. ומדייק בזה בעל המאסר והגאולה בא' ממאמרי הגאולה² שמתחיל בפסוק זה, דהנה הנפש הוא חי בעצם (וכפי שמאריך שם בביאור ענין זה אפילו ביחס לכחות הנפש), וא"כ, מהו אומרו השם נפשנו בחיים, הרי הנפש הוא חי מצד עצמו, ועד שהוא חי בעצם, ומהו הפירוש ותוכן הענין שהקב"ה שם את נפשנו בחיים, שזהו כמו שאומרים על אדם שצריך לשמור נפשו בחיים וכיו"ב, וכמו"כ שם הקב"ה את נפשנו במקום החיים (שזהו בחיים, ב"ת השימוש לתיבת חיים), בדוגמת הלוקח חפץ ושם אותו במקום חדש (לא בהמקום שבו הי' לפניו³). וגם צריך להבין השייכות להמשך הכתוב, ולא נתן למוט רגלנו, שזה כולל גם שלילת ענין של נטי' (אנבויגונג) בלבד, מלשון מטה ידו⁴, והיינו, שגם בנוגע לרגל לא נתן שיהי' הענין דלמוט, התחלת הכפיפה של הרגל בלבד.

ב) וממשיך במאמר⁴, שהספורנו פירש השם נפשנו בחיים, שהחיינו וקיים את בניו בין אוה"ע נגד הטבע, ולא נתן למוט רגלינו, שלא יוכלו ח"ו להדיחנו מעל אלקינו ית'. ובהקדים שיש לפרש ענין זה בכמה אופנים, כמו בכל הענינים שיש בהם פירושים מן הקצה אל הקצה, החל מלמטה מטה ועד לתכלית העילוי. וכמו בנוגע למאמר שכתב בהיותו במאסר, ד"ה מן המיצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה⁵ (כמוזכר במאמר שלפנ"ז⁶), ששם מבאר הענין דמן המיצר כפשוטו, כפי שמביא שם כו"כ פסוקים שאמר דוד המלך בהיותו נרדף כו', וכמוכן מהמאמר שהכוונה היא למעמד ומצב שהי' בעת המאסר, שהי' זה מיצר כפשוטו, ועד לתכלית השפלות, שהי' יכול להיות עונש של היפך החיים. ולאח"ז הי' הענין דענני במרחב י"ה גם כפשוטו, שזהו ענין השחרור.

(4) רפ"ב (סה"מ שם ע' 256).
 (5) תרפ"ז — נדפס בקונטרס קג (ג' תמוז תשי"ב), ולאח"ז בסה"מ קונטרסים ח"ג ע' צא ואילך. סה"מ תרפ"ז ס"ע קפט ואילך.
 (6) ד"ה והנה פרח מטה אהרן דש"פ קרח.

(1) תהלים סו, ט. וראה גם ד"ה זה תשח"י (תו"מ סה"מ תמוז בתחלתו).
 (2) מ"ב תמוז תרצ"ד — נדפס בקונטרס פ (ג' תמוז ה'שי"ת), ולאח"ז בסה"מ ה'שי"ת ע' 255 ואילך.
 (3) בהר כה, לה.

אבל יש פירוש נוסף בענין המיצר והמרחב, דכיון שכללות סדר ההשתלשלות נקרא בשם מיצרים וגבולים⁷, ותכלית הכוונה היא להגיע למרחב העצמי, הנה כל זמן שלא מגיעים למרחב העצמי, הרי זה עדיין ענין של מיצר. ועד שמצינו ענין המיצר אפילו בענין של מצוה, ומצוה נעלית ביותר כמצות השופר⁸, שהתחלת התקיעה בפיו הקצר של השופר נקרא ג"כ מן המיצר⁹ (והיינו שבמצוה גופא ישנו גם ענין המיצר שבה, אע"פ שזהו חלק מהמצוה, שלכאורה לא שייך בה התחלקות). ועד"ז ומכ"ש וק"ו שכל זמן שנמצאים בסדר השתלשלות, הרי זה עדיין ענין של מיצר. ומשם באה התפלה ובקשה מן המיצר קראתי גו' בכל השטורעם כמו במיצר כפשוטו. ואדרבה, ע"פ המבואר באגה"ק¹⁰ שכתב רבינו הזקן אחר ביאתו מפ"ב, שכל הקרוב אל ה' ביתר שאת כו' הוא יותר כלא ואין ואפס (ולכן ה"י יעקב קטן במאד במאד בעיניו, וכמארז"ל¹¹ שמא יגרום החטא, שנדמה בעיניו שחטא), הרי מובן שנרגש אצלו יותר המיצר שנמצא בו, ולכן, הבקשה והתפלה מן המיצר קראתי י"ה היא אצלו בעומק ובעצמות יותר. ולכן פועלים עי"ז שיהי' ענני במרחב י"ה, כמבואר בכ"מ. ועד"ז מובן בנוגע לדברי הספורנו בפירוש השם נפשנו בחיים, ש"קיים את בניו בין אוה"ע נגד הטבע", שנוסף על הפירוש הפשוט בזה, ישנו גם הפירוש שבענין הטבע נכלל גם תכלית השלימות של הטבע, ועל זה באה ההבטחה והיעוד דהשם נפשנו בחיים, למעלה (ולהיפך) גם משלימות הטבע.

ג) **ויש** לקשר זה עם מ"ש במזמור צ"ה¹² (המזמור של בעל המאסר והגאולה שמתחיל מיום הולדתו ב"ב תמוז¹³) בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני הוי' עושנו, אף שכבר נאמר לפני"ז שהקב"ה הוא בעה"ב על הארץ והים כו'¹⁴. וכדאיתא בפדר"א¹⁵ שאדה"ר אמר לכל הנבראים בואו נשתחוה וגו', והיינו, שאע"פ שהיתה כבר השלימות דעולם על מילואו נברא¹⁶, והי' זה בגן עדן, ובאופן דיצירך בגן עדן

7) ראה תו"א יתרו עא, ג.
 8) ראה גם המשך תרס"ו בתחלתו, ובנהסמך שם.
 9) ראה ד"ה מן המיצר אע"ר ותרצ"ז
 10) (סה"מ אע"ר בתחלתו. תרצ"ז ע' 152 ואילך). ועוד.
 11) סימן ב.
 12) ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פי"ד, ז.
 13) ע"פ המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו. וענין זה שייך ג"כ לאחר ההסתלקות — ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו.
 14) שם ד"ה ("בידו מחקרי ארץ גו' לו הים וגו'").
 15) פרק יא.
 16) ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פי"ד, ז.

מקדם¹⁷, קודם החטא¹⁸, מ"מ, היתה אז ההתעוררות והבקשה והציווי של אדם הראשון, אתם קרויים אדם¹⁹, כואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני הוי' עושנו, שמזה מוכן שעד אז לא הי' ענין זה. והיינו, שיש שלימות נעלית יותר גם מהשלימות דעולם על מילואו נברא, שהיא בבחי' ענני במרחב י"ה, ולזה באים ע"י הענין דנשתחוה ונכרעה נברכה לפני הוי' עושנו.

ד) **וביאור** הענין שגם בטבע ישנו כפי שהוא בשלימות, יוכן ע"פ המבואר בהמשך תרס"ו²⁰ מספר העקידה²¹ שיש שני הנהגות שמהם אפשר ללמוד גדלות הבורא, מהנהגה שע"פ טבע, ומהנהגה ניסית.

והענין בזה, דהנה, על ההנהגה שע"פ טבע נאמר²² שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, שרואים שאלה תולדות השמים והארץ בהבראם²³, שהם חזקים כיום הבראם²⁴, והיינו, שאע"פ שהם נבראים ובעלי גבול, מ"מ ישנו קיום הנבראים במין או גם באיש²⁵, וכללות הנהגת הטבע היא באופן דלא ישבותו²⁶, ובזה רואים גדלות הבורא. וכמ"ש הרמב"ם²⁷ האיך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים כו', ובלשון הכתוב²⁸ מה גדלו מעשיך הוי' ומה רבו מעשיך הוי', שזוהי גדלות הבורא שרואים במעשיך, ענין העשי', שזוהי הנהגת הטבע. ומבואר בכ"מ²⁹, וגם בהמשך תרס"ו³⁰, ששורש ענין זה הוא בבחי' הקו, שבקצהו העליון נוגע גם בהעיגול הגדול³¹, אבל נמשך ויורד באופן של קו קצר, ולכן נמשכת ממנו הנהגה טבעית, שהיא אמנם באופן הכי נעלה, אבל זוהי הנהגה ע"פ מדידה והגבלה. ובכללות הרי זה בחי' האלקות דממלא כל עלמין, שבאה גם בעולמות באופן של עולם מלשון העולם והסתרת³² על הא"ס, והיינו, שאע"פ שמכירים שיש בעה"ב לבירה זו³³, הנה הכרה זו היא מההנהגה הטבעית כו'. ועד שגם

-
17) נוסח ברכת אירוסין ונישואין.	25) ראה רד"ק ישעי' מ, כו.
18) ראה לקו"ש ח"ג ע' 750. ובכ"מ.	26) נח ח, כב.
19) יבמות סא, רע"א.	27) הלי' יסוה"ת פ"ב ה"ב.
20) ע' רה. וראה גם לקו"ש ח"ז ע' 150	28) תהלים צב, ו. שם קד, כד.
ואילך. וש"נ.	29) ראה המשך תער"ב ח"א פקמ"ד.
21) עקידת יצחק פ' בא (שער לח). וראה	ובכ"מ.
אוה"ת בראשית יח, ב ואילך. סה"מ עת"ר ע'	30) שם ע' רטז ואילך.
שעה. וש"נ.	31) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים
22) ישעי' מ, כו.	ויושר) ענף ב.
23) בראשית ב, ד.	32) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
24) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א.	33) ראה ב"ר רפל"ט.

ניכר מהנהגת הטבע הענין דאני הוי' לא שנית³⁴, שמזה נמשך גם בטבע הענין דהעדר השינוי באופן דלא ישבותו, חזקים כיום הבראם, הרי זה גופא מורה שהוא בגדר של שינוי, כיון שזהו ענין של מדידה והגבלה.

וכיון שבריאית העולם היא בשביל ישראל, כמ"ש³⁵ בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וארז"ל³⁶ בשביל ישראל שנקראו ראשית, הרי מובן שענין שלמות הטבע ישנו גם בעבודת האדם (אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני³⁷) בהנהגה ע"פ תומ"צ, שזוהי ההנהגה ע"פ טבע נפש האלקית, היינו העבודה ע"פ טו"ד, שגם בה יש מעלות גדולות ונפלאות, ועד שזהו כללות ענין עבודת הצדיקים, כולל גם תכלית השלמות של צדיק, שזוהי עבודה שהיא ע"פ טעם ודעת, ולכן נקראת בשם טבע (כפי שנמשך אח"כ בהשתלשלות העולמות כו'), שזהו טבעו כו'.

אמנם למעלה מזה היא הנהגה נסית, שנקראת בשם ניסית, מלשון אשא נס על ההרים³⁸, שזהו"ע של הגבהה והתנשאות. דהנה, כשם שיש הנהגה שהיא מצד ההמשכה שבמדידה והגבלה, שזהו כללות הענין דמלא כל עלמין, שעל זה אמרו³⁹ מה הנשמה ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, יש גם הנהגה שהיא מבחי' סובב כל עלמין, שזהו אור מקיף, כי, מצד היותו למעלה ממדידה והגבלה, אינו יכול לבוא באופן של אור פנימי, אלא דוקא באופן של אור מקיף, וכמבואר בתניא⁴⁰ שאין זה מקיף מבחוץ, אלא נקרא בשם מקיף מצד זה שלא יכילנו הענין של הבנה והשגה. ומהנהגה זו מכירים ענין גדלות הבורא באופן נעלה יותר, ולכן הנה דוקא ענין הנס מעורר לומר הלל, משא"כ הנהגה טבעית, הנה הקורא הלל בכל יום הרי זה היפך ענין ההלל כו'⁴¹. ועד שבהנהגה נסית גופא יש גם נס שהוא באופן המבואר בתורת הבעש"ט⁴² על הפסוק⁴³ עת צרה היא ליעקב וממנה (מהצרה גופא) יושע, היינו, שמשנתה הציורף ד"צרה" ל"רצה" ועד ל"צרה", שזהו"ע דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו

34) מלאכי ג, ו.	תשמ"ט ח"א ע' 371. וש"נ.
35) בראשית א, א.	39) ויקי"ר פ"ד, ח. מדרש תהלים קג, א.
36) פרש"י ורמב"ן עה"פ.	וראה ברכות י, א.
37) משנה וברייתא סוף קידושין (ע"פ הגירסא בש"ס כת"י (אוסף הכת"י של תלמוד הבבלי, ירושלים תשכ"ד) וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד).	40) פרק מח.
38) ראה ספר המצות להצ"ע עג, א.	41) ראה שבת קיח, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 16. חלו"ו ע' 168.
39) ראה ספר המצות להצ"ע עג, א.	42) סה"מ תרפ"ט ע' 205. כתר שם טוב הוספות סימן ט"ז. וש"נ.
40) ראה ספר השיחות	43) ירמי' ל, ז.

למיתקא⁴⁴, שזהו אופן העבודה דבעל תשובה, שזדונות נעשו לו כזכיות⁴⁵, והרי גדלה מעלת בעלי תשובה שבמקום עמידתם אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם⁴⁶.

ה) **וי"ל** בדא"פ שזהו גם פירוש מאמר המדרש⁴⁷ בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ואח"כ שיתף בו מדת הרחמים. דהנה, ע"פ המבואר בשער היחוד והאמונה⁴⁸ ששם מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, הרי מובן, שהפירוש דעלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, הו"ע הבריאה כפי שהיא מצד שם אלקים, בגימטריא הטבע⁴⁹, שזהו שלימות הטבע. ולמעלה מזה הו"ע שיתף עמו מדת הרחמים, שם הוי', כפי שמבואר שם⁵⁰, שהו"ע התגלות אלקות ע"י צדיקים ואותות ומופתים שבתורה, והיינו, שגילוי שם הוי' הוא ע"י ענין הניסים (אותות ומופתים), וכפי שנמשך מדור לדור ע"י צדיק יסוד עולם⁵¹, שרואים על ידו אותות ומופתים, ועד לנס כללי, ובאופן שראו כל אפסי ארץ⁵² (כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק הידועה שלו⁵³). וענין זה הוא בדוגמת החילוק והעילוי שבלימוד וידיעה באלקות ע"י הנהגה ניסית לגבי הלימוד והידיעה שע"י הנהגה טבעית.

ו) **ועפ"ז** יובן גם פירוש הכתוב השם נפשנו בחיים. דהנה, אע"פ שהנפש הוא חי בעצם, ועד לתכלית השלימות דנפש האלקית, נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש⁵⁴, הרי זה עדיין ענין שהוא מצד טבע נפש האלקית, שמצד טבעה כפי שאני לא נבראתי אלא לשמש את קוני, הרי היא עובדת עבודתה כו', עד לתכלית השלימות של עבודת הצדיקים. אמנם, גם כאשר הנפש היא בשלימות, ישנו הענין דהשם נפשנו בחיים, שהקב"ה עוזרו⁵⁵, ושם את נפשו בחיים באופן שהוא נגד (היפך ולמעלה מ) הטבע, שזהו"ע ההתעוררות מלמעלה על עבודת התשובה, ובדוגמת תורת הבעש"ט⁵⁶ בנוגע לבת קול שיוצאת

44) ראה זח"א ד, א.	50) שער היחוד והאמונה פ"ה.
45) יומא פו, ב.	51) משלי יו"ד, כה.
46) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.	52) ישעי' נב, י.
47) ב"ר פי"ב, טו. פסיקתא רבתי פ"מ, ב.	53) אגרות-קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' רלא-רלב.
48) רפ"ו.	54) תניא רפ"ב.
49) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פרק ב. ראשית חכמה שער התשובה פרק ו ד"ה	55) ראה סוכה נב, ב. תניא פי"ג.
המרגיל (קכא, ב).	56) ראה לקו"ת תצא לו, ד. כש"ט הוספות סימן קא-קב. וש"נ.

בכל יום ואומרת שובו בנים שובכים⁵⁷, שהו"ע ההתעוררות לתשובה שמגעת בעצם הנפש, ששומע (דאָס דערהערט) המזל שבנשמה, עצם הנפש, ומהוה הוראה וסימן שגם שם צריך לענין התשובה, וכמו אתא לאתבא צדיקייא בתויבתא⁵⁸ (כמשנת"ל⁵⁹). וע"ד האמור לעיל (ס"ג) שאפילו כאשר העולם עומד בשלימות, עולם על מילואו נברא, כמו בג"ע קודם חטא עה"ד, הנה גם שם צ"ל ענין הקריאה והציווי והנתינת כח דבואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני הוי' עושנו. וכן הוא גם בנוגע לשלימות הנפש, שגם שם צריך לפעול הענין דהשם נפשנו בחיים, נגד הטבע. וענין זה נפעל "בין האוה"ע" (כלשון הספורנו), שגם שם יהי' הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא, זדונות נעשו לו זכויות, שענין זה הוא נגד הטבע, אלא דוקא מצד הענין דהשם נפשנו בחיים, בחיים (בפת"ח) דייקא, שזהו במקום ה"א הידיעה, חיים הידועים, שזהו"ע החיים כפי שהם מצד ענין הנסים, ולמעלה מזה, שם הוי' (כמוזכר לעיל (ס"ה) משער היחוד והאמונה).

וענין זה פועל גם שלא נתן למוט רגלנו, שאפילו חלק נה"א שענינו (לא הבנה והשגה ולא מדות שבלב, אלא) רק ענין העשי', ואופן העשי' אינו כמו בידיים, אלא כמו ברגלים, והיינו, שבעשי' גופא הרי זה מדריגה תחתונה יותר, ועד לאופן שאין למטה הימנה, הנה גם שם פועלים שלא נתן למוט, שלא תהי' אפילו התחלה של נטי' מדרך הישר, ובלשון הספורנו: שלא יוכלו ח"ו להדיחנו מעל אלקינו ית', אפילו לא התחלה בלבד, ואפילו לא ברגל בלבד, אע"פ שהיא מדריגה הכי תחתונה בנה"א, ובמילא גם מדריגה הכי תחתונה בגוף כפשוטו.

ז) וזהו גם הקישור בדא"פ עם כללות ענין המאסר והגאולה, שהרי אז הי' הענין דהשם נפשנו בחיים כפשוטו, שהי' צריך לשום את נפשנו שהי' במעמד ומצב של סכנה דהיפך החיים — שיהי' בחיים, אע"פ שכל זה הי' "בין אוה"ע" ו"נגד הטבע" (כלשון הספורנו). וכמו"כ הי' אז הענין דלא נתן למוט רגלנו, שמאורע זה לא פעל חלישות ח"ו בעבודה דהפצת היהדות והפצת המעיינות באותה המדינה ובכל המדינות כולם, כידוע הציווי של בעל המאסר בעת לכתו למאסר, שלא יניחו שום ענין של חלישות בהרבצת התורה וקיום המצוות שהיתה נעשית אז

59) ד"ה שלח לך גו' דש"פ שלח מבה"ח

57) חגיגה טו, א.

58) הובא בלקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. תמוז.

ועוד. וראה זח"ג קנג, ב.

(כמבואר גם ברשימות בעל המאסר והגאולה⁶⁰). אמנם, לאחר שהיתה הגאולה בפעם הראשונה, הנה כאשר הימים האלו נזכרים ונעשים⁶¹ בכל שנה ושנה (כידוע פירוש האריז"ל בזה⁶², ומוכן גם מהמבואר בכמה מאמרי חסידות⁶³), נעשה ענין זה (לא כפשוטו, אלא) באופן של הרחבה, הרחבה בגשמיות כפשוטה, שמביאה אח"כ ההרחבה ברוחניות, וע"י ההרחבה ברוחניות נעשה מעמד ומצב דקרום אל ה' ביתר שאת כו', ואז נרגש יותר הביטול כו' (כמבואר באגה"ק הנ"ל¹⁰), והרי אז מרגישים עוד יותר הענין של המיצר (כנ"ל ס"ב), מצד זה שהיו יכולים לפעול כו"כ פעמים ככה, כיון שבטלו המניעות וההעלם וההסתר שהיו אז, ולכן יש צורך בעידוד והתעוררות של יום זה שראוי לקובעו בנוגע להרבצת תורה וקיום המצוות, ובאופן דעשרה שיושבים ועוסקים בתורה⁶⁴, כמבואר במאמר⁶⁵ שניתן ביחד עם המכתב⁶⁶ לחגיגת י"ב תמוז בפעם הראשונה, שיהי ענין לימוד התורה ברבים, ובאופן הקשור גם עם ענין הצדקה לרבים, כפי שמסיים במאמר⁶⁷ שהעיקר הוא עסק התורה גם עם זולתו שזהו"ע צדקה וגמ"ח כו'. וענין זה פועל שנגאלים מיד מהמיצר (ככל הפירושים והדרגות שבו), ונפעל מיד הענין דענני במרחב י"ה בכל הענינים, בלימוד התורה, בקיום המצוות ובכל דרכיך דעהו⁶⁸. וכיון ששם גאולה חד הוא⁶⁹, הרי מוכן שמהגאולה הפרטית הנ"ל — שהיתה גם גאולה כללית בנוגע לענינים הקשורים עם המעמד ומצב שבו נמצאים עדיין בזמן הגלות, שהרי לא אותי בלבד גאל הקב"ה וכו'⁶⁶ — באים לגאולה האמיתית והשלימה, גאולה כללית לכל פרטי, ובקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

<p>65) נדפס בשה"מ תרפ"ח ס"ע קמח ואילך, ועוד.</p> <p>66) אגרות-קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.</p> <p>67) שם ע' קנב.</p> <p>68) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.</p> <p>69) ראה מגילה יז, ב ובפרש"י.</p>	<p>60) ראה רשימת המאסר — ספר השיחות תר"פ-תרפ"ז ע' 185.</p> <p>61) אסתר ט, כח.</p> <p>62) רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.</p> <p>63) ראה סה"מ תרס"ב ע' רכו. תרפ"ו ע' ו. תש"ד ע' 13.</p> <p>64) אבות פ"ג מ"ו.</p>
--	--

בס"ד. הדרן על מסכת ברכות

— משיחות י"ט כסלו וש"פ וישב ה'תשל"ד —

בלתי מוגה

א. בסיום מסכת ברכות שנינו: "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך" [ו"בונין] הם תלמידי חכמים — כדברי הגמרא במסכת שבת²: "בנאין"³. . . אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם"]⁴, ולאח"ז הובאו עוד פסוקים, כדלקמן ס"ג. וכן הוא גם הסיום בירושלמי, אבל שם לא הובאה הדרשה "אל תקרי", וגם לא הובאו פסוקים נוספים⁴ (והרי תלמוד ירושלמי בכלל הוא בקיצור ובכללות לגבי תלמוד בבלי).

וכמו"כ הובא המאמר "ת"ח מרבים שלום בעולם כו" בסיום מסכתות נוספות: נזיר יבמות כריתות ותמיד⁵, אבל שם הובא רק הפסוק "וכל בניך גו", ולא הובאו שאר הפסוקים שבסיום מסכת ברכות, וגם הדרשה "אל תקרי" מופיעה רק בסיום מסכת כריתות, אבל לא בסיום מסכתות נזיר יבמות ותמיד.

ב. וצריך להבין:

כדי לידע שהפסוק "וכל בניך גו" ורב שלום בניך" קאי בתלמידי חכמים, אין צורך לכאורה בדרשה ד"אל תקרי בניך אלא בוניך" — שהרי מפורש בתחלת הכתוב "וכל בניך לימודי ה'", והפירוש הפשוט הוא שהם תלמידי ה'⁶, עי"ז שלומדים תורת ה'⁷, והיינו תלמידי חכמים, ומעצמו מובן שגם המשך הכתוב "ורב שלום בניך" קאי על אותם "בניך" שבהתחלת הכתוב שהם "לימודי ה'"?

(1) ישע"י נד, יג.
 (2) קיד, א.
 (3) וכיון שזהו לשון שהובא במשנה (מקוואות פ"ט מ"ו) בנוגע להלכה בפועל, מובן, שאין זה רמז בלבד (שהרי דבר הלכה צ"ל בלשון מדוייק), אלא התואר "בנאין" הוא ענין עיקרי אצל תלמידי חכמים.
 (4) ראה גם שיחות י"ט כסלו תשמ"ב
 (5) לב, ב (סיום הפרקים שיש עליהם גמרא).
 (6) מצו"צ עה"פ.
 (7) ראה תרגום יונתן עה"פ (אלפין באורייתא דה').

(1) ישע"י נד, יג.
 (2) קיד, א.
 (3) וכיון שזהו לשון שהובא במשנה (מקוואות פ"ט מ"ו) בנוגע להלכה בפועל, מובן, שאין זה רמז בלבד (שהרי דבר הלכה צ"ל בלשון מדוייק), אלא התואר "בנאין" הוא ענין עיקרי אצל תלמידי חכמים.
 (4) ראה גם שיחות י"ט כסלו תשמ"ב
 (5) לב, ב (סיום הפרקים שיש עליהם גמרא).
 (6) מצו"צ עה"פ.
 (7) ראה תרגום יונתן עה"פ (אלפין באורייתא דה').

ולאידך גיסא: אם יש צורך בדרשת "אל תקרי כו" — מדוע לא הובאה דרשה זו בכל שאר המקומות שבהם נזכר מאמר זה? בנוגע לירושלמי — אין לומר שסומך על הבבלי, שהרי תלמוד ירושלמי נשלם ע"י ר' יוחנן "כמו מאה שנה" לפני⁸ שנשלם תלמוד בבלי ע"י רב אשי⁹.

ובנוגע לשאר המסכתות בבבלי — הנה לכאורה הי' אפשר לומר שלאחרי שנתפרש כבר במסכת ברכות, אין צורך לחזור ולפרש זאת בשאר המסכתות.

[ואף ש"אין סדר למשנה"¹⁰, הרי נוסף לכך שבנוגע לסדרים שונים (כבנדו"ד, שמסכת ברכות היא בסדר זרעים, ואילו מסכתות נזיר יבמות כריתות ותמיד הם בסדר נשים וקדשים) יש סדר למשנה, הנה בנוגע למסכת ברכות, גם אם היתה נשנית לאחרי כל המסכתות, קבעה רבי לפני כל המסכתות (בתחלת סדר זרעים, אף שאינה חלק מסדר זה)¹¹, כדברי ר' ישעי' מטראני¹² שצריך "להתחיל"¹³ סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים כו", כמ"ש¹⁴ "ראשית חכמה יראת ה'"].

אבל עפ"ז אינו מובן: מדוע רק במסכתות נזיר יבמות ותמיד לא נתפרשה הדרשה ד"אל תקרי כו", ואילו במסכת כריתות חוזרת הגמרא ומפרשת הדרשה ד"אל תקרי כו"?

ג. גם צריך להבין:

מדוע לא מספיקה הראי' מהפסוק "וכל בניך גו' ורב שלום בניך" — שלכן הובאו עוד פסוקים¹⁵: "שלום" רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול", "יהי¹⁷ שלום בחילך שלוה בארמונותיך", "למען¹⁸ אחי ורעי אדרבה נא שלום בך", "ה'¹⁹ עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום"?

13) כולל גם ההתחלה במ' — "ומאימתי", כמו הסיום במ' — "בשלום" (ראה תויו"ט סוף עוקצין).

14) תהלים קיא, יו"ד.

15) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר (בבב"שחוק), שיש מעלה בסיום זה, שמופיע גם בסידור... כך, שגם אלו שאין לפניהם גמרא, יכולים מיד להביט בסידור, ולראות את כל הפסוקים כו'.

16) תהלים קיט, קסה.

17) שם קכב, ז.

18) שם, ח.

8) ונפק"מ להלכה — כידוע הכלל שהלכה בבבלי לגבי ירושלמי, לפי שהלכה כבבלי (נסמן בלקו"ש חכ"ד ריש ע' 169).

9) הרמב"ם בהקדמתו לספר היר.

10) ב"ק קב, א. וש"נ.

11) וגם לפי הדעה שסדר המשניות הוא (לא "זמ"ן נק"ט", כהסדר שלפנינו, אלא) "נז"ם קט"ן", שההתחלה היא בסדר נשים או נזיקין (נסמן בלקו"ש ח"א ע' 56 הערה 13) — קודמת מסכת ברכות לכל ששה סדרי משנה.

12) נסמן בלקו"ש שם בשוה"ג.

ולהעיר, שבחידושי אגדות מהרש"א בסוף יבמות מבאר את השייכות של כל הפסוקים לתוכנה של מסכת יבמות, אבל עדיין לא נתבאר: (א) הטעם שהובאו הפסוקים בסדר זה דוקא, (ב) השייכות לתוכנה של מסכת ברכות (שהרי פסוקים אלו לא הובאו במסכת יבמות) (ששם הובא רק הפסוק "וכל בניך וגו'", ואפילו ללא הדרשה ד"אל תקרי"), אלא במסכת ברכות דוקא).

ד. גם צריך להבין:

מהי השייכות של הסיום במאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" לכללות מסכת ברכות, וגם למאמר שלפניו: "תלמידי חכמים²⁰ אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר²¹ ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון"?

וכמבואר במפרשים²² שאין לומר שהוצרך לסיים במאמר זה "משום דדברי אגדה הוא .. דבלאו הכי מסיים .. באגדה". ועצב"ל שהסיום במאמר זה הוא בשייכות לעניינא.

וגם: כרגיל ב"הדרן" — יש לבאר גם הקשר והשייכות של סיום המסכת לתחילתה: "מאימתי קורין את שמע וכו'".

ה. ויש לומר בביאור הדברים — בקיצור עכ"פ:

בלימוד התורה בכלל יש שני ענינים: (א) עצם מצות תלמוד תורה — אחת המצוות עשה והגדולה מכולם²³, (ב) הלימוד שמביא לידי מעשה²³, לידע את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה²⁴, שבשביל זה יש צורך לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא²⁵.

[ונפק"מ גם בנוגע להלכה בפועל — כפי שמאריך רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה²⁶ בנוגע לקביעות עתים לתורה, שהלימוד לדעת את המעשה אשר יעשון קודם לכל דבר, ולאחרי שלמד ויודע כבר המעשה אשר יעשון, אזי נעשה אופן אחר בהקביעות עתים לתורה, כיון שזהו לימוד התורה שיש בו רק מצות תלמוד תורה בפני עצמה, ולא הענין שמביא לידי מעשה].

(23) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב.

וש"נ.

(24) ע"פ לשון הכתוב — יתרו יח, כ.

ויקרא ד, ב. ועוד.

(25) יומא כו, א.

(26) פ"ב ה"ט ואילך.

(19) שם כט, יא.

(20) נוסף לכך ששניהם מדברים אודות

"תלמידי חכמים".

(21) שם פד, ח.

(22) חדא"ג מהרש"א שם.

וזוהו ב' הענינים שבפסוק "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך":
 ובהקדם הדיוק שבתחילת הפסוק נאמר "כל בניך", ואילו בסימונו
 נאמר "בניך" (ולא "כל בניך"), היינו, שמודגש בפסוק עצמו שיש ענין
 ששייך ל"כל בניך", ויש ענין ששייך (לא לכולם, אלא) רק לחלק מהם.
 ובכן:

מ"ש "וכל בניך לימודי ה'" — קאי על עצם המצות עשה של
 תלמוד תורה, ששייכת לכולם, שהרי "כל איש מישראל חייב בתלמוד
 תורה בין עני בין עשיר .. שהי' זקן גדול וכו'" (ככל הפרטים שכותב
 הרמב"ם בהל' ת"ת²⁷, והעתיקן רבינו הזקן בהלכות ת"ת שלו²⁸).

ויש סוג נוסף שעליהם נאמר "רב שלום בניך", "אל תקרי בניך
 אלא בוניך" — תלמידי חכמים "שעוסקין בבנינו של עולם", היינו,
 שמלבד היותם "בניך", "כל בניך לימודי ה'", ע"י עצם המצות עשה
 דתלמוד תורה, יש אצלם מעלה נוספת ד"בוניך"²⁹ — שפועלים גם
 בעולם, "מרבנים שלום בעולם", עי"ז שעוסקים בלימוד המביא לידי
 מעשה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, הלכה למעשה, לידע את
 המעשה אשר יעשון, כך, שכאשר יוצא לעולם ידע מה הוא חייב לעשות,
 מה אסור לו לעשות, ומהו חלק הרשות³⁰, ועי"ז בונה את העולם שיהי'
 "עולם תורני" ("א' תורה וועלט").

וההדגשה בזה היא — "מרבנים שלום בעולם":

גם כללות מצות תלמוד תורה³¹ פועלת בעולם — שהרי קיום
 העולם הוא ע"י לימוד התורה, כמ"ש³² "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות
 שמים וארץ לא שמתיי", וכמ"ש³³ "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה יראה
 ולבסוף (כשקבלו בני" את התורה) שקטה .. שהתנה הקב"ה עם מעשה
 בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין וכו'"³⁴,
 וכדאיתא בזהר³⁵ על הפסוק³⁶ "עשרה עשרה הכף", שעשרת הדברות הם
 כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שמתקיימים על ידם.

היא פועלת בעולם — כמוכן מדרשת חז"ל

(גדרים פא, א. וש"נ) על הפסוק (ירמי' ט, יא)

"על מה אבדה הארץ", "שלא ברכו בתורה
 תחילה", וזהו ענין שנוגע לתורה גופא.

(32) ירמי' לג, כה.

(33) תהלים עו, ט.

(34) שבת פח, א. וש"נ.

(35) ח"ג יא, ב.

(36) נשא ז, פו.

(27) פ"א ה"ח.

(28) פ"ג ה"ד-ה.

(29) כידוע בכללי דרשת "אל תקריי", שאין
 הכוונה לשלול את הקרי' ד"בניך", כי אם להוסיף
 עוד ענין (נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 24 הערה
 27).

(30) ראה גם ת"מ חנ"ג ע' 81. וש"נ.

(31) וכן ברכת התורה (שלכמה דעות חיובה

מדאורייתא (נסמן בלקו"ש חיי"ד ע' 148)), שגם

אבל, פעולה זו היא באופן כללי, ונעשית ע"י לימוד התורה בדרך ממילא, ללא השתדלות מיוחדת; וכדי שהתורה תחדור לגמרי בעולם ("אינגאנצן דורכנעמען די וועלט") – יש צורך בהשתדלות מיוחדת לפעול בעולם ע"י פסק הלכה למעשה באופן ישיר בנוגע לענין מסויים – "להבדיל בין גו' הטהור ובין גו'"³⁷, וכיו"ב.

וזוהו ענינם של תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם, "בוניך", ועי"ז (לא רק פועלים בעולם, אלא) "מרבים שלום בעולם".

ו. אמנם, כל האמור לעיל אינו אלא בנוגע לפעולתם של תלמידי חכמים בעולם ("מרבים שלום בעולם"); ועדיין צריך להבהיר גם בנוגע לתלמידי חכמים עצמם:

לימוד התורה הוא באופן ש"הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין"³⁸, החל מבית שמאי ובית הלל, שב"ש מחמירין וב"ה מקילין, ועד ללשון הידוע בגמרא³⁹ בנוגע לתלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן כו'.

וכיון שכן, הנה אע"פ ש"תלמידי חכמים מרבם שלום בעולם", מ"מ, אצל תלמידי חכמים גופא בינם לבין עצמם, הרי כיון שפלוני הוא תלמיד של ב"ה ופלוני הוא תלמיד של ב"ש, מוכרחת להיות ביניהם מחלוקת, ועד למלחמה – "מלחמתה של תורה"⁴⁰, ובאופן ש"נעשים"⁴¹ אויבים זה את זה⁴² – היפך ענין השלום.

בשלמא בנוגע לפעולתם לעשות שלום בעולם – הרי זה יכול להיות ע"ד המבואר באבות דר"נ⁴³ על מאמר המשנה במסכת אבות⁴⁴ "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום": "שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם אמר לו .. ראה חברך מהו אומר .. אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו .. עד שמסיר קנאה מלבו. והלך אהרן ויושב אצל האחר וא"ל .. עד שמסיר קנאה מלבו כו'" – אע"פ שבשעה שאהרן דיבר עם בעלי המריבה ואמר לכל אחד מהם שחבירו אוהבו כו', לא הי' זה לגמרי אמת לאמיתו...

(42) אלא ש"אינם זזים משם עד שנעשים

אוהבים זה את זה, שנאמר (חוקת כא, יד) את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה"

(קידושין שם).

(43) פי"ב.

(44) פ"א מי"ב.

(37) ס"פ שמיני.

(38) חגיגה ג, ריש ע"ב. וראה יבמות יד,

א.

(39) סוטה מז, סע"ב. וש"נ.

(40) מגילה טו, ב. וש"נ.

(41) קידושין ל, ריש ע"ב.

ואכן זוהי הנהגתו המיוחדת של אהרן — בניגוד למשה, ש"אמת ראה"⁴⁵. וכפי שמסיים באדר"נ: "לכך נאמר"⁴⁶ ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל, וכפירוש רש"י: "האנשים והנשים, לפי שהי' אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו", משא"כ במשה נאמר⁴⁷ "ויבכו בני ישראל את משה", "הזכרים".

וכל זה — בנוגע לפעולה בעולם; אבל בנוגע ללימוד התורה — כיון שהתורה היא תורת אמת, צריך כל תלמיד חכם לומר כפי שמתקבל אצלו, בתור תלמיד של ב"ה או ב"ש כו', ואינו יכול לומר היפך האמת. וע"ד דברי הגמרא במסכת יומא⁴⁸ [בנוגע לירמי' ש"אמר נכרים מקרקרין בהיכלו, אי' נוראותיו (ולכן) לא אמר נורא", ו"דניאל אמר .. אי' גבורותיו (ולכן) לא אמר גבור"] "מתוך שידועין בהקב"ה שאמיתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו". ועד"ז צריך להיות לכאורה גם בלימוד התורה. ואין לומר שכיון שהתורה אמרה "אחרי רבים להטות"⁴⁹, צריך גם תלמיד של ב"ש לפסוק כמו ב"ה, כיון ש"ב"ש במקום ב"ה אינה משנה"⁵⁰ — שהרי ענין זה נקבע רק בדור שלאח"ז, אבל בדורם היתה ההנהגה באופן ש"הללו אוסרים והללו מתירין כו'", כך, שכל אחד צריך לעמוד על דעתו. וכדברי עקביא בן מהללאל: "אני עמדתי בשמועתך, והם עמדו בשמועתך"⁵¹.

ונמצא דבר מוזר: תלמידי חכמים — מרבים שלום בעולם; ואילו הם בעצמם, בה בשעה שלומדים תורה ש"דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום"⁵² — יש ביניהם "מלחמתה של תורה", היפך השלום!
ועפ"ז מובן שאי אפשר להסתפק במאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם .. ורב שלום בניך .. בוניך" (תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם) — שרק בעולם הם מרבים שלום, ולא בינם לבין עצמם.

ז. ולכן ממשיך ומביא גם הפסוק "שלום רב לאוהבי תורתך":
כשם ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", הנה גם אצל התלמידי חכמים עצמם יש "שלום רב" — "שלום רב לאוהבי תורתך".

45) סנהדרין קיא, סע"א. וראה גם לקו"ש
 46) חכ"ד ע' 255 ואילך. וש"נ.
 47) שם, כט.
 48) ברכה לד, ח ובפרש"י.
 49) משפטים כג, ב.
 50) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.
 51) עדיות פ"ה מ"ז.
 52) משלי ג, יז. וראה רמב"ם הל' חנוכה בסופן.
 48) טט, ב (ובפרש"י).

וכדברי הגמרא במסכת יבמות⁵³ "אע"פ שנחלקו בית שמאי ובית הלל . . לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה⁵⁴, לקיים מה שנאמר⁵⁵ האמת והשלום אהבו".

אמנם, "שלום רב" בין "אוהבי תורתך", עלול להביא לידי מכשול, שיתנהגו היפך הדין — שגם כשמתקבל בשכלו כך וכך, הנה בשביל השלום יסכים לדברי חבריו. ולכן מוסיף הכתוב ומבהיר שה"שלום רב לאוהבי תורתך" הוא באופן ש "אין למו מכשול".

[ועפ"ז יובן סדר הכתוב "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול" — דלכאורה הוצרך לומר תחילה ש"אוהבי תורתך אין למו מכשול", ואח"כ להוסיף שלא זו בלבד ש"אין למו מכשול", אלא יתירה מזה, שיש אצלם העילוי ד"שלום רב"; אבל לאחרי שכבר נאמר העילוי ד"שלום רב לאוהבי תורתך", מה יש להוסיף ש"אין למו מכשול"; אם יש אצלם מכשול, הרי אינם בדרגת "אוהבי תורתך"?! — אך ע"פ האמור לעיל מובן שהצורך בשלילת ענין המכשול הוא כתוצאה מה"שלום רב" אצל "אוהבי תורתך"].

וטעם הדבר — דלכאורה כיצד יכולים להיות שני הענינים ביחד: "אין למו מכשול", כיון שכל אחד עומד על דעתו, ואעפ"כ יש ביניהם "שלום רב" — להיותם "אוהבי תורתך"⁵⁶:

ובהקדם הביאור בדיוק לשון הכתוב "אוהבי תורתך" — דלכאורה אינו מובן: מה שייך ענין האהבה, רגש שבלב, ללימוד התורה ש"היא חכמתכם ובינתכם"⁵⁷, והול"ל "לומדי תורתך" (כלשון הכתוב שלפניו: "לימודי ה'"), מדברים או הוגים בתורה, משננים התורה (כמו "ושננתם לבניך"⁵⁸), אבל לא ענין האהבה?!

והביאור בזה:

כאשר עומדים במעמד ומצב של "אוהבי⁵⁹ תורתך", שיש אהבה עצומה לתורה, ובהדגשה שזוהי "תורתך", תורתו של הקב"ה, — כדיוק הלשון בנוגע לגזירת היוונים "להשכיחם תורתך"⁶⁰,

(57) ואתחנן ד, ו.

(53) יד, ב.

(58) שם ו, ז.

(54) ראה גם לעיל הערה 42.

(59) נוסף על האמור ש"האמת והשלום

(55) זכרי' ת, יט.

אהבו", שגם בזה מודגש ענין האהבה.

(56) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש

(60) נוסח "ועל הנסים".

חי"ט ע' 44 ואילך (ובהערה 73 מציין להדרן

(זה).

שלא הי' איכפת להם לימוד התורה כשלעצמו, בתור ענין שכלי, אלא רצו להשכיח שזוהי תורת ה' —

הרי יודעים שהקב"ה הוא תכלית הפשיטות, ולכן "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁶², וכדברי הגמרא³⁸ על הפסוק⁶³ "דברי חכמים כדרכונות גו' בעלי אסופות נתנו מרועה אחד", "בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין וכו', שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, ת"ל כולם נתנו מרועה אחד וכו'",

אלא, שההלכה אינה יכולה להיות כב' הדעות, כי אם כדעה אחת, ועז"נ⁶⁴ "והוי' עמו", "שהלכה כמותו בכל מקום"⁶⁵, כדוד דוקא (אע"פ שבכל שאר הענינים הי' יונתן כמוהו⁶⁵).

וכמסופר בגמרא⁶⁶ (בנוגע לקידוש החדש שנקבע ע"פ ב"ד, כפי שלמדים מ"מ"ש⁶⁷ "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם", "בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו", "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין כו'") אודות רבי יהושע, ש"נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבוננו", והגמרא מסיימת ש"עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי".

וכפי שעקביא בן מהללאל "אמר לבנו . . חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר . . אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין, מוטב להניח דברי היחיד, ולאחוז בדברי המרובין"⁵¹.

אבל עדיין יכול להיות שפלוני שלא נקבעה הלכה כמותו, אינו מרוצה מזה.

אמנם, יש מעמד ומצב שענין האהבה ("אוהבי תורתך") פועל גם על השכל — שגם בשכלו יונח כדעת חבריו⁶⁸ (שהלכה כמותו),

[שהרי לא די בהשמיעה מפי הרבים, אלא הדבר צריך להתקבל בשכלו הוא, כיון שלימוד התורה צריך להיות לפי חכמתו של כל אחד, והרי יכול להיות שיונח בשכלו באופן אחר ממה ששמע מפי הרבים — כדעת חבריו, שגם הוא שמע מפי הרבים (ובלבד שלא יסמוך על זה

61 ראה לקו"ש חל"ה ע' 174. ושי"ג.

62 עירובין יג, ב. ושי"ג.

63 קהלת יב, יא.

64 שמואל-א טז, יח.

65 סנהדרין צג, ב.

66 ר"ה כה, א.

67 אמור כג, ד.

68 ראה לקו"ש חכ"א ע' 113 בנוגע

לר"י ור"ג — שלאחרי ששמע שההלכה

כר"ג, הונח כן גם בשכלו של ר"י.

שחבירו שמע מפי הרבים, אא"כ יונח בשכלו הוא). וכפי שמצינו במסכת עדיות⁶⁹ שיש ענינים שהם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, ועאכו"כ שיכול להיות תלמיד של ב"ש שיונח אצלו בענין מסויים כדעת ב"ה], ואז אין מכשול בכך שפוסק כדעת חבירו, כיון שכך הונח גם בשכלו.

ח. ולאחרי שיודעים מב' פסוקים הראשונים שישנו ענין השלום שתלמידי חכמים מרבים בעולם ("רב שלום בניך", "בוניך"), וישנו ענין השלום שאצל תלמידי חכמים עצמם ("שלום רב לאוהבי תורתך") — בא הכתוב השלישי ומוסיף ביאור, שכיון שתלמידי חכמים הם אלו שמרבים שלום בעולם, עכצ"ל, שהשלום שביניהם גופא הוא נעלה יותר מהשלום שמרבים בעולם:

אע"פ שבשניהם נאמר הלשון "רב" — "רב שלום בניך", ו"שלום רב" — הנה ב"רב" גופא יש חילוקי דרגות.

וענין זה מבהיר הכתוב השלישי — "יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך":

החילוק בין "חילך" ל"ארמנותיך" (כמבואר במפרשי התנ"ך⁷⁰) — ש"חילך" היינו מחוץ לחומה, ו"ארמנותיך" הם היכלות ופלטרין, מקום מושב המלך והשרים כו'.

ובנדרו"ד: "חילך" קאי על העולם שמחוץ ל"חומה זו תורה"⁷¹, ו"ארמנותיך" קאי על מקומם של התלמידי חכמים עצמם — "מאן מלכי רבנן"⁷².

וזהו "יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך" — שבעולם ("בחילך") פועלים תלמידי חכמים רק ענין ה"שלום", ואילו בינם לבין עצמם ("בארמנותיך") יש (לא רק שלום, אלא) גם "שלוה", שזהו שלימות ענין השלום, מתוך מנוחה ותענוג⁷³.

ט. ונוסף על ענין השלום שנפעל ע"י תלמידי חכמים בכח עצמם — הן פעולת השלום בעולם, שלהיותם "לימודי ה'", יש בכחם להרבות שלום בעולם, "רב שלום בניך", "בוניך", והן ה"שלום רב" שבינם לבין עצמם, להיותם "אוהבי תורתך" — נתוסף בזה עוד יותר ע"י הקב"ה.

69 פ"ד-ה.

70 רב"ע, רד"ק ומצ"צ.

(ברע"מ).

71 ראה מלבי"ם עה"פ. וראה גם רד"ה

72 (פסחים פז, א. וש"נ).

73 ראה מלבי"ם עה"פ. וראה גם רד"ה

יהי שלום גר' תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 134).

ובהקדם הביאור בדברי המדרש⁷⁴ שכאשר משה רבינו אמר לבני "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים"⁷⁵, אמרו בני למשה: "אתה נותן קצבה לברכותנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר⁷⁶ אם יוכל איש למנות וגו'", "אמר להם, זו משלי, אבל הוא יברך⁷⁵ אתכם כאשר דבר לכם" — דלכאורה אינו מובן: הרי בודאי הבין משה שבני ישראל שאלו שאלה זו, וא"כ, מלכתחילה הי' למשה לברכם באופן בלתי מוגבל? ועכצ"ל, שמשה רבינו, ש"טוב עין הוא"⁷⁷, נתן כל מה שהי' ביכלתו ליתן (ובלשון החסידות: עד כמה שיכול להמשיך מהשרש ומקור כו') — "אלף פעמים", שקשור עם בחי' החכמה, מדתו של משה⁷⁸, אבל לא בלי גבול, כיון שגם משה הוא נברא; ולאח"ז נמשכת הברכה ע"י הקב"ה, ש"הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם", בלי גבול.

ועד"ז בנדוד"ד: שישנו ענין השלום שנפעל ע"י תלמידי חכמים — בכחו של משה, כפי שמצינו שתלמיד חכם נקרא בשם משה: "משה שפיר קאמרת"⁷⁹ (כפי שמפרש רש"י, ומבואר בכ"מ⁸⁰) — שהוא בהגבלה, ונוסף לזה ישנו ענין השלום כפי שנפעל ע"י הקב"ה.

ועל זה מובא הפסוק שלאח"ז — "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך", שזהו מה שניתוסף ע"י הקב"ה ("אדברה גו'") הן בשלום שמרבים ת"ח בעולם והן בשלום שבין ת"ח עצמם:

בנוגע ל"אחי" — מפרש רש"י (ממדרשי חז"ל⁸¹) על הפסוק⁸² "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים .. ויעשו גל", "לאחיו — הם בניו שהיו אחים לו כו'". ומזה מובן גם הפירוש בפסוק "למען אחי" — ש"אחי" הם "כל בניך לימודי ה'".

ובנוגע ל"רעי" — מפרש רש"י (ממדרש בפי' יתרו⁸³) בדברי הגמרא במסכת שבת⁸⁴ אודות דברי הלל לגר ש"אמר לו גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת", "דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא זיל גמור", "ריעך וריע אביך אל תעזוב⁸⁵, זה הקב"ה, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חבריך על דבריך", והיינו, שהקב"ה ובני' הם "רעים"

74 ספרי ופרש"י עה"פ. דבר" פ"א, יג. 75 דברים א, יא.
 76 לך לך יג, טז. 77 משלי כב, ט. וראה נדרים לח, א.
 78 ראה אוה"ת בראשית (כרך ו) תרכו, ב ואילך.
 79 שבת קא, ב. ושי"נ.
 80 ראה תו"א מקץ לג, ד. יתרו סח, ג. ובכ"מ.
 81 ב"ר פע"ד, יג.
 82 ויצא לא, מו.
 83 שמו"ר רפכ"ז.
 84 לא, א.
 85 משלי כז, יו"ד.

כביכול זל"ז; אבל כאן מדובר (לא אודות לימוד התורה כשלעצמו, אלא) אודות פעולת התורה בעולם, שתהי' ההנהגה באופן "דעלך סני לחברך לא תעביד". ומזה מובן ש"למען .. רעי" קאי על פעולת התלמידי חכמים בעולם — "בניך", "בוניך".

וזהו "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך" — שלאחרי שנעשים "אחי (ע"י לימוד התורה לעצמם — "וכל בניך לימודי ה") ורעי" (ע"י הפעולה בעולם, "בניך" — "בוניך"), הנה נוסף על השלום בעולם והשלום בינם לבין עצמם שפועלים בכח עצמם, ניתוסף המשכת השלום כפי שהוא מצדו של הקב"ה — "אדברה נא שלום בך".

י. והנה, כשם שבענין השלום שנעשה בכח הת"ח עצמם יש חילוק בין פעולת השלום בעולם, "שלום בחילך", לשלום שבין ת"ח עצמם, "שלוה בארמנותיך" (כנ"ל ס"ח), כמו"כ יש חילוק גם בהמשכת השלום מצדו של הקב"ה:

בנוגע לתלמידי חכמים גופא — נאמר "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך";

ואילו בנוגע לפעולתם בעולם נאמר בפסוק שלאח"ז: "למען בית ה' אלקינו" — בית המקדש שבונים בני" בעולם — "אבקשה טוב לך", לא "בך", אלא "לך", שפירושו בשבילך⁸⁶, שזהו מה שנמשך (בשביל בני" בעולם.

יא. ובסיום המאמר בא טה"כל וטיכום על כללות המאמר — שכל זה נעשה ע"ז ש"ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום":

הסיבה לכללות ענין השלום שישנו אצל תלמידי חכמים בכח עצמם — הן בנוגע לפעולה ד"מרבית שלום בעולם", "רב שלום בניך" ("בוניך"), והן בינם לבין עצמם, "שלום רב לאוהבי תורתך" — היא: "ה' עוז לעמו יתן", בגלל שניתנה להם התורה — "אין עוז אלא תורה"⁸⁷, ובאופן של נתינה ("יתן"), ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"⁸⁸, ועד שיהודי נעשה בעה"ב על התורה — ש"נקראת על שמו"⁸⁹, ועד שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני"⁹⁰.

וגם ההוספה בענין השלום שנמשכת ע"י הקב"ה לאחרי עבודת האדם למטה — "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך", "למען בית ה' "

86) פרש"י שמות ד, טז. תהלים כז, ח.

87) שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ועוד.

88) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

89) ע"ז יט, א. וש"נ.

90) ב"מ נט, ב.

אלקינו אבקשה טוב לך" — היא גם ע"י התורה, שנוסף על היותה "כלי אומנתו של הקב"ה"⁹¹ שעל ידה ברא את העולם, הרי היא גם ה"ממוצע" בין הקב"ה לישראל⁹², ועז"נ "ה' יברך את עמו בשלום", דקאי על התורה ש"דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום"⁹², אלא שזהו כפי שענין השלום נמשך ע"י הקב"ה — "ה' יברך גו' בשלום".

ועפ"ז אתי שפיר שהוצרך להביא כל הפסוקים, ובסדר זה דוקא, כי: לאחרי שמבאר ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", כפי שלמדים ממ"ש "וכל בניך לימודי ה' (ונוסף לזה יש עוד סוג) ורב שלום בניך", "אל תקרי בניך אלא בוניך", צריך להוסיף ולהבהיר גם בנוגע לתלמידי חכמים עצמם — "שלום רב לאוהבי תורתך"; אלא שאעפ"כ יש חילוק ביניהם: "מרבים שלום בעולם" — רק "שלום בחילך", ואצל ת"ח עצמם — "שלוה בארמנותיך". ואח"כ מוסיף שלאחרי השלום שנעשה ע"י הת"ח עצמם, נמשך גם ענין השלום ע"י הקב"ה: "למען אחי ורעי אדרבה נא שלום בך" — לת"ח עצמם, ו"למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך" — בנוגע לעולם. וכל זה נעשה ע"י התורה — "ה' עוד לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

יב. ואעפ"כ מופיע כל המשך הפסוקים רק במסכת ברכות, ולא בשאר המקומות שבהם נזכר מארז"ל זה:

בנוגע למסכתות שבבבלי — הנה לאחרי שכבר נתבאר הדבר במסכת ברכות, שוב אין צורך לחזור ולבאר זאת (כנ"ל ס"ב).

ובנוגע לירושלמי — הנה הצורך בהבהרה בנוגע לת"ח גופא, שלמרות חילוקי הדעות שביניהם בלימוד התורה, מ"מ, "שלום רב לאוהבי תורתך", הוא רק בבבל, משא"כ בארץ ישראל (ירושלמי) אין צורך להבהיר זאת:

אע"פ שעיקר המקום של ב"ש וב"ה הי' בארץ ישראל (שהרי רק לאחרי זמנו של רבי הלך רב לבבל, ו"בקעה מצא וגדר בה גדר"⁹³, ושם הי' גם "בי כנישתא דשף ויתיב"⁹⁴) — הנה בארץ ישראל מלכתחילה לא היו חילוקי הדעות בהלכות התורה בתוקף וחריפות כ"כ, כדברי הגמרא⁹⁵: "מאי דכתיב" וקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה

(94) ר"ה כד, סע"ב. מגילה כט, א. ועוד.

(95) סנהדרין כד, א (ובפרש"י).

(96) זכרי' יא, ז.

(91) בר" בתחלתו.

(92) ראה זח"ג עג, א. המשך תער"ב ח"א

פקע"ה. סה"מ תש"ה ע' 123.

(93) עירובין ו, א. וש"נ.

בהלכה (נוחין יחד ומעיינין יחד ומתקן זה את דברי זה כו'), חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה (בלשון עז וחמה מקשין זה לזה) בהלכה. ויאמר אלה שני בני היצהר העומדים וגו'⁹⁷ ושנים זיתים עלי'⁹⁸, יצהר .. אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית, ושנים זיתים עלי', אלו תלמידי חכמים שבבבל שמרויין זה לזה בהלכה כזית".

[וזהו אחד הטעמים לכך שהלכה כבבלי'⁹⁹ — כיון שהלימוד הוא מתוך "שטורעם" של "מקל חובלים" ומרירות כזית, להקשות זה על זה וכו', שדוקא עי"ז באים לידי בירור ההלכה לאמיתתה].

ומזה מובן, שבירושלמי אין צורך להבהיר ש"שלום רב לאוהבי תורתך", כי, תלמידי חכמים שבארץ ישראל, לא זו בלבד שלמרות המחלוקת שביניהם מקיימים מש"נ "האמת והשלום אהבו", אלא עוד זאת, שכל לימודם מתחילתו הוא באופן ש"נוחין זה לזה" ו"מנעימין זה לזה", "נוחין יחד ומעיינין יחד ומתקן זה את דברי זה", "כשמן זית" שתכונתו היא שחודר ומפעפע בכל דבר¹⁰⁰, ובנדוד¹⁰¹, שסברתו של כל אחד חודרת גם אצל חבירו, כיון שכל אחד מתייגע להבין גם סברת חבירו. ולכן אין צורך להבהיר ש"שלום רב לאוהבי תורתך", כיון שמלכתחילה לא היתה נתינת מקום לענין שהוא היפך השלום.

ורק בבבלי, שהלימוד הוא באופן שמקשין זה לזה בלשון עז וחמה, כיון ש"אורייתא הוא דקא מרתחא לי" (כדברי הגמרא במסכת תענית¹⁰¹), יש צורך להבהיר שאעפ"כ הרי זה באופן ד"שלום רב לאוהבי תורתך".

יג. וכן הוא בנוגע להוספת הפסוקים "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בכך", "למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך" — שבירושלמי אין צורך להוסיף זאת:

נתבאר לעיל (ס"ט) שבפסוקים אלו מדובר אודות המשכת השלום מלמעלה, לאחר השלום שנעשה ע"י עבודת האדם בכח עצמו — הן בנוגע לשלום בעולם והן בנוגע לשלום בין ת"ח עצמם.

וענין זה לא צריך להבהיר בנוגע לארץ ישראל — שבה ישנה ההמשכה מלמעלה באופן תמידי, להיותה "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה'

100) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד

סק"ה ס"ה.

101) ד, רע"א.

97) שם ד, יד.

98) שם, ג.

99) ראה גם תר"מ חמ"ו ס"ע 125. וש"נ.

אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה¹⁰², ואין ההמשכה תלוי' כ"כ בעבודת האדם בלימוד וקיום המצוות,

[ואע"פ שגם על ארץ ישראל נאמר¹⁰³ "למטר השמים תשתה מים", וענין המטר בא ע"י ההקדמה ש"אד יעלה מן הארץ"¹⁰⁴, שקשור עם עבודת האדם¹⁰⁵ — הרי הכוונה בזה היא רק לשלול סדר ההנהגה דקליפה באופן ש"נאכל במצרים חנם"¹⁰⁶, ועז"נ¹⁰⁷ "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא .. והשקית ברגלך גו'", ע"י הנילוס — ע"פ טבע, ואילו ארץ ישראל — "למטר השמים תשתה מים", ע"י הקב"ה בעצמו],

ולכן "לא תחסר כל בה"¹⁰⁸, אפילו פלפלין¹⁰⁹; וכיון שלא חסר מאומה, הרי מובן שישנו ענין השלום, כפי שמצינו בגמרא¹¹⁰ ש"אין מריבה מצוי' בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה, שנאמר¹¹¹ השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך .. היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא", ולכן כאשר לא חסר מאומה, והכל הוא בהרחבה, אזי ישנו ענין השלום.

יד. ויש להוסיף ולבאר הטעם שהדרשה "אל תקרי בניך אלא בוניך" מופיעה רק במסכת ברכות ובמסכת כריתות:

ובהקדמה — שכיון ש"לא ברשיעי עסקינן"¹¹², הנה לכאורה די בכך שאומרים ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", ואין צורך להבהיר ולשלול "אל תקרי בניך אלא בוניך"; ורק כשמדובר אודות הפעולה בעולם ממש, וגם בדרגא תחתונה כו', ועד אפילו "ברשיעי", אזי צריך להבהיר ולשלול "אל תקרי בניך אלא בוניך".

ולכן נאמר "אל תקרי בניך אלא בוניך" במסכת ברכות — שבה מדובר אודות ברכות הנהנין, הקשורים עם אכילה ושת' כפשוטם, ועד לברכה "משנה הבריות" (אף שלכאורה הרי זה ענין של היפך הברכה), שזה מורה שבעולם גופא הפעולה היא בדרגא תחתונה ביותר. ועד שגם ענין התפלה שבברכות ענינה בקשת צרכיו; וכן במסכת כריתות — שכבר במשנה הראשונה מדובר אודות חיוב כרת, וכל המסכת מדברת אודות סוגי חטאות ואשמות כו'.

(107) עקב שם, יו"ד ובפרש"י.

(108) שם ח, ט.

(109) ראה יומא פא, ב.

(110) ב"מ נט, סע"א.

(111) תהלים קמו, יד.

(112) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(102) עקב, יא, יב.

(103) שם, יא.

(104) בראשית ב, ו.

(105) ראה פרש"י שם, ה. תו"מ סה"מ

אייר ריש ע' עדר. ועוד.

(106) בהעלותך יא, ה.

משא"כ בשאר המסכתות שבהם נזכר מארז"ל זה, אין צורך בהבהרה ד"אל תקרי בניך אלא בוניך": מסכת יבמות — עוסקת בהלכות ששייכות לבנ"י בלבד, ועאכו"כ מסכת תמיד — שעוסקת בעניני קדשים, וכן מסכת נזיר — שענינו של נזיר הוא ש"נזר אלקיו על ראשו"¹¹³.

ועד"ז בנוגע לירושלמי — שהרי כללות החילוק בין בבל (בבלי) לארץ ישראל (ירושלמי) הוא שבבל (חוץ לארץ) אוירה טמא וגושה טמא כו'¹¹⁴, משא"כ ארץ ישראל, ולכן, בארץ ישראל, שכל הענינים שבה הם באופן נעלה יותר, אין צורך בהבהרה ד"אל תקרי בניך אלא בוניך", כיון שענין זה נפעל מצד עצמו, ולכן לא נזכרה דרשה זו בירושלמי.

טו. והנה, מכללות המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", מובן, שלולי פעולת הת"ח ה' חסר בענין השלום שבעולם.

וענין זה קשור גם עם מאמר המשנה בסיום מסכת ברכות¹¹⁵:

"התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם (בשמו של הקב"ה, ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו) שנאמר כו', ואומר¹¹⁶ עת לעשות לה' הפרו תורתך, רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה'" (פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה', אף זה המתכוין לשאול לשלום חברו זה רצונו של מקום, שנאמר¹¹⁷ בקש שלום ורדפהו, מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור).

והביאור בזה — בסיום המסכת בגמרא — שהסיבה לכך ש"התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם" (אע"פ שענין זה הוא בבחינת "הפרו תורתך") היא בגלל ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", היינו, שענינם ותפקידם של תלמידי חכמים הוא להרבות שלום בעולם, ובלעדם ה' מצב העולם באופן אחר.

וזהו גם הקשר והשייכות עם המשנה הראשונה שבמסכת ברכות: "מאימתי קורין את שמע בערבין וכו' עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים עד חצות, רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר . . כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר . . כל הנאכלים ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות¹¹⁸, כדי להרחיק אדם מן העבירה".

(116) תהלים קיט, קכו.

(117) שם לד, טו.

(118) להעיר מחילוקי הדעות אם אסור

(113) נשא ו, ז.

(114) גיטין ח, ב. וש"נ.

(115) נד, א (ובפרש"י).

ולכאורה, כיון שמעיקר הדין "מצותן עד שיעלה עמוד השחר" — איך "אמרו חכמים עד חצות", ואסרו לאכול לאחר חצות, אף שאם לא יאכל, ישאר "נותר", היפך ציווי התורה — "הפרו תורתך" — שאסרה להשאיר נותר!?

אך הענין הוא — שתלמידי חכמים צריכים "להרחיק אדם מן העבירה", כיון שענינם הוא להרבות שלום בעולם, כולל גם — שיהי' עולם ללא עבירות כו'.

טז. והנה, המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", בא בהמשך למאמר שלפניו — "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון":

תלמיד חכם אמיתי הוא מי שאין לו מנוחה, היינו, שלא נשאר על עמדו (שאו לא יודעים מה נעשה עמו כו'), אלא ממשיך תמיד לילך מחיל אל חיל,

— וכידוע פתגם רבינו הזקן¹¹⁹ (בעל השמחה והגאולה), שכשם ש"גנב" אינו נקרא מי שיכול לגנוב, אלא מי שגונב בפועל, כך גם "למדן" אינו נקרא מי שלמד בעבר, ואילו הי' רוצה הי' לומד גם עכשיו, אלא מי שלומד בפועל עכשיו —

והיינו, לא רק שהולך מדבר קטן "אל חיל", אלא "מחיל אל חיל", שגם כאשר נמצא כבר במעמד ומצב של "חיל", הולך הוא "מחיל אל חיל", וכפירוש רש"י: "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש".

אבל עדיין יכול להיות שהולך רק "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", אבל אינו רוצה לצאת לעולם; הוא עוסק בלימוד התורה באופן של "תורתו אומנתו"¹²⁰, שזהו דבר טוב וערב ("אֵץ גַּעַשְׁמָאֵקַע זָאָךְ"), ואינו רוצה להתעסק עם גשמיות וחומריות העולם.

ועל זה בא המאמר שלאח"ז: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" — שנוסף על ההליכה של "בניך לימודי ה'" "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", צ"ל גם היציאה בעולם באופן של "בוניך", להרבות שלום בעולם.

ועוד זאת — שדוקא עי"ז שיוצאים לעולם כדי להרבות שלום

¹¹⁹ (119) סה"ש תורת שלום ע' 190. תש"ד ע'

26.

(120) שבת יא, א.

לקרות שמע לאחר חצות, או שזהו רק לכתחילה, אבל כדיעבד מותר לקרות גם לאחר חצות (ראה ב"ח לטאו"ח סרל"ה).

בעולם, אזי נפעל ענין השלום גם אצל הת"ח עצמם (כהמשך הפסוק "שלום רב לאוהבי תורתך"), כי:

כל זמן שהת"ח הולכים רק "מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", אזי יכול להשאר מעמד ומצב ש"הללו אוסרין והללו מתירין כו", כיון שאין הדבר נוגע להלכה בפועל. — הן אמת שהלימוד צריך להיות באופן ד"לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", אבל גם אם ישארו ב' דעות, אין חסרון בכך, כל זמן שאין הדבר נוגע להלכה למעשה בפועל. וכיון שכן, נשאר עדיין מעמד ומצב של "מלחמתה של תורה", באופן ש"נעשים אויבים זה את זה", אלא ש"אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה"⁴¹, אבל עדיין אין זה "שלום רב";

אבל כאשר צריך לצאת לעולם ולפסוק הלכה למעשה בפועל — אי אפשר לומר שב"ש אומרים כך וב"ה אומרים כך, שהרי צריך להורות ההלכה, וכנ"ל (ס"ז) אודות דברי עקביא בן מהללאל לבנו "חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר . . אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין, מוטב להניח דברי היחיד, ולאחוז בדברי המרובין", ולכן דוקא אז נעשה "שלום רב לאוהבי תורתך".

ועי"ז נפעלים גם כל הענינים שבהמשך הפסוקים, עד ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", הן בפמליא של מעלה והן בפמליא של מטה¹²¹, ועד לשלום כפשוטו — "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד"¹²², ועד "והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם"¹²³, "ואולך אתכם קוממיות"¹²⁴.

ואז ילמדו תורתו של משיח מפיו שילמד תורה את כל העם כולו (כמבואר בדרושי נשיאי חב"ד¹²⁵: אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע וכ"ק מו"ח אדמו"ר, ולפנ"ז גם בדברי נשיאי תורת החסידות הכללית), בגאולה האמיתית והשלימה.

(125) ראה לקו"ת צו יז, א. שער האמונה לאדהאמ"צ פנ"ו. סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג. סה"מ תרל"ה ח"א ע' רסו. המשך תרס"ו ע' יו"ד. סה"מ תרצ"א ע' רמו. ועוד.

(121) סנהדרין צט, ב.
(122) בחוקותי כו, ו.
(123) שם, יב.
(124) שם, יג.

הוספה

א

בי"ה, ג' כסלו תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ וכי' מוה"ר ... שי

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ו חשוון עם הפ"נ המוסג"ב, ולכשאהי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אקראהו, ובטח יעורר ר"ר למילוי משאלות לבבו לטובה כפי הכתוב בהפ"נ.

והתימה שאין בידו בשו"ט להודיע עד עתה, וכדאי הי' להתאמץ, אף שמבין אני שקשה עליו הדבר – בהחזקת הבטחון בהשי"ת, הן שלו והעיקר של זוגתו תחי', אשר למרות כל הנסיונות וענינים שהטוב שבהם מכוסה שינסם במצבם, צריך להיות חזק בבטחונם, וכפי חוזק הבטחון כן ימהר השי"ת להפוך את כל הענינים, שיהיו בטוב הנראה והנגלה.

נכון הי' במאד שהוא וזוגתו תחי' ישתתפו באופן המתאים בהתועדות החסידיים בחדש כסלו.

ועיין בזח"ב דף קפ"ד ע"ב וז"ל, ת"ח עלמא תתאה קיימא לקבלא תדיר כו' ועלמא עילאה לא יהיב לה אלא כגוונא דאיהו קיימא, אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדין הכי נהרין ל"י מעילא כו' כגוונא דא עבדו את ה' בשמחה חדוה דב"נ ממשיך לגבי' חדוה אחרא עילאה כו' עיי"ש.

ויהי רצון שתהי' שמחה בגבולו ויודיעני בשו"ט שכן הוא בפועל.

בברכה לבשר טובות בקרוב

מ. שניאורסאהן

א

מצילום האגרת.

ת"ח: = תא חזי.

עבדו את ה' בשמחה: תהלים ק, ב.

דב"נ: = דבר נש.

ב

בי"ה, י"ב אדר תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר מרדכי דוב שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מבי תצוה, אשר אף שע"ד הרגיל בין החסידים נמצא גם בו התאוננות על המצב, הנה לדאבוני אין זה חידוש, כי כשכותבים מכתב הרי הסיבה לזה ע"ד הרוב הוא מה שיש איזה ענין בלתי נעים. וכמה מהחסידים מצטדקים ע"ז שעוד בימי רבינו הזקן נהגו כן החסידים, וכידוע מכתב רבינו הזקן שמתאונן על מנהג זה. אבל חציו השני של מכתבו, במה שכותב אודות פעולות הטובות לקרב לבס של ישראל לאביהם שבשמים, והרי זה במעשים בפועל, הנה נכון הדבר כמו שכותב במכתבו, שעלה ברעיונו מה רבו מעשיך ה'. ואשרי מה טוב חלקו שזכה להיות השליח שיבוא על ידו ענין זה לפועל. וכיון שמצליח בזריעה ברוחניות, אי אפשר הדבר שלא יצליח אין קלייבען גשמיות. כיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר תלה הדברים זה בזה. ואולי טועה בחשבוננו, או שישועת ה' כהרף עין, ויגדל הסכום הנגבה על ידו, ולו יהי אפילו בשעתא חדא וברגעא חדא.

בברכה לפורים שמח ולהמשיך השמחה על כל השנה

מ. שניאורסאהן

ני"ב: בטח למותר לבקשו, שאם יפנה אליו הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מוה"ר... אודות ענינו — יסייע לו עד כמה שאפשר. והשי"ת יצליחו.

ב

מצילום האגרת. נדפסה בתשורה (פי"פ, תש"ס).
מוה"ר מרדכי דוב: טעלישעווסקי. שהה באותה עת בדרום אַמעריקא, שם פעל כשד"ר לטובת ישיבת תומכי תמימים. אגרות נוספות אליו — אג"ק חי"ד אגרת ד'תתל"ג, ובהנסמן בהערות שם. שע"ד הרגיל בין החסידים... התאוננות על המצב כו': ראה גם אג"ק ח"ט אגרת ב'תרנ"ז; חכ"א אגרת ח'נו, ובהנסמן בהערות שם. ובכ"מ.

מכתב רבינו הזקן שמתאונן על מנהג זה: ראה אג"ק שלו אגרת לה (ע' קיג ואילך).
מה רבו מעשיך ה': תהלים קד, כד.

בזריעה ברוחניות... קלייבען גשמיות... שכ"ק מו"ח אדמו"ר תלה הדברים זה בזה: ראה אג"ק ח"ה אגרת איש"ד. ח"ז אגרת א'תקצ"ג; ח"א אגרת ג'תקעה, ובהנסמן בהערות שם. ח"ב אגרת ג'תתקל. ד'קפ. חי"ד אגרת ה'רמט. וראה גם אג"ק ח"ו אגרת א'תתנג. ח"ז אגרת ב'ריג. ח"י אגרת ג'שטז. ח"ח אגרת ו'תתקמו.

מוסג"פ מעסעדזש לפורים, ואפשר כדאי שיעתיקו אותו לשפת המדינה וידפיסו באיזה מכ"ע, או גם באידיש. ואף שיהי זה לאחר פורים, הנה תוכנו מתאים לכל השנה כולה, כמובן.

ג

בי"ה. חי' שבט תשי"ד
ברוקלין

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוהר"א חנוך שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מט"ו וכ"ו טבת, וכן נתקבלו הפרקים הנוספים של הבית רבי, אף שלא היי עדיין שהות לעבור עליהם ואפילו לדפדף, ובל"ג, אחרי יום ההילולא אעשה כזאת, ובטח, כפרקים ששלח כבר, גם הם מתאימים ובמילא יומסרו לדפוס.

ב) בודאי בקשר עם יום ההילולא נתן מאמרים להדפיסם במכ"ע, ויושלח לכאן העתק הקטעים, ולפלא גדול ביותר — שהגיע לכאן המכ"ע מיי"ט כסלו ונסתפקו בשורות אחדות ע"ד פרשת היום בחלק הזכרונות. איני יודע מי האשם בזה, ואיני יודע אם יש נפקא מינה בזה — שהרי העיקר הוא שכל מי שיש בידו לעשות בהנ"ל ובכיו"ב — עליו הזכות והחובה לעשות.

ג) במי"ש אודות ... שליט"א, הנה צריך היי להסביר לו, שמה שמתקשרים באילנא דחיי, עיי השתתפות בפעולות של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מנהיג הדור, פשיטא שאינו יכול להחליש את הבריאות ואדרבה — יוסיף כח וחיות, לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות. וחלישות — בבריאות, ובכלל ההסתב[כות] בכל הענינים, הנה הוא עפיי מרז"ל שכל החונף לחבירו לבסוף כו' ... ולו עמד — הוא וחבירו — וכן שאר השייכים לענין זה, בתוקף המתאים מלכל לראש, הרי היו מונעים כמה עגמי"נ מהענינים וכמה

מעסעדזש לפורים: בשפה האנגלית, ממוען ל"קבוצות נוער אקדמאיות".

ג

מצילום האגרת. נדפסה בתשורה (הולצברג, תשס"א).
מוהר"א חנוך: גליצנשטיין. אגרות נוספות אליו — אג"ק חכ"ח אגרת יתתכג, ובהנסמן בהערות שם.

הבית רבי: ראה בזה אג"ק חי"ב אגרת ד'קפח, ובהנסמן בהערות שם.
מרז"ל שכל החונף לחבירו לבסוף כו': סוטה מא, סע"ב.

עגמ"נ מהם בעצמם. והוא מובן ע"פ מ"ש בתניא פרק כ"ט, ומובן ג"כ ע"פ תכונת הנפש, כיון שהי' רואה בעל דינו של . . . וכי' שעומדים בתוקף ובמילא בלי ספק ינצחו, הי' מחליט בעצמו שאין כדאי להתחיל כיון שנפול יפול. והנה אין צועקין על העבר, ועכ"פ מכאן ולהבא – הנה יעמוד בתוקף – . . . וחבריו שיחיו – להגן על מוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר, ואל יפחדו מטענות שאין בהם ממש כלל, ומאנשים אשר סר צלם מעליהם, והי' אתנו.

ד) והוא הדין גם בנוגע לו לעצמו, אשר כיון שנמצא הוא בתו"ת, מוסד הקי' שנתיסד ומתנהל ע"י כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) ובנו כ"ק מו"ח אדמו"ר – זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הנה מגינים הם עליו, ובלבד שיחזק ההתקשרות שלו והמסירה ונתינה לעניניהם, והאריכות בזה אך למותר, ובפרט בענינים שרואים גם בעיני בשר ובמוחש. כי כנ"ל, חלק גדול מהעגמ"נ הוא אך ורק ע"י החלישות שנראה מצד מקושרי כ"ק מו"ח אדמו"ר, בה בשעה שהיו צריכים לצאת מלכתחלה ביד רמה, ובביטול גמור והעדר תפיסת מקום של הצד שכנגד, ומובטחני שהאברכים ותלמידי הישיבה היו ג"כ עומדים ביחס אחר, אם היתה נראה תנועה הנ"ל בהנהלת הישיבה.

ה) לקראת יום הולדת שלו, ובטח נהג בהסדרים של יום זה – בעליית התורה, בנתינה לצדקה קודם התפלה שחרית ומנחה, ושיעור נוסף בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, – הנני בזה לברכו לשנה של הצלחה בענינים הכללים ובעניניו הפרטים, בבריאות הנכונה לו ולב"ב שי, ואשר בשנה זו ימלא השי"ת משאלות לבבם לטובה בזחוק.

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל

מ. שניאורסאהן

ועד הנחות בלה"ק

מכון להוצאה לאור תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ ז"ע

Lahak Hanochos Inc. 788 Eastern Parkway, Suite 408, Brooklyn, N.Y. 11213

Tel. (718) 604-2610 Email: info@lahak.org

ב"ה.

בעמדינו שלשים יום לפני יום הגדול והקדוש ג' תמוז, ובודאי חפץ כאו"א מאנ"ש והתמימים שיחיו, שספרי תורת רבינו יהיו בביתו, אשר בה הכניס את עצמותו, כמאמר „אנא נפשי כתבית יהבית“, ועל ידה „אותי אתם לוקחים“, ועיקר ההתקשרות היא על ידי לימוד תורתו – ניתן להשיג את ח"י

ספרי המאמרים תשי"א – תשכ"ט במחיר מבצע* \$216

מחיר הנ"ל הוא עד ג' תמוז ה'תשע"ד

משלוח הספרים בדואר הוא רק בארצות-הברית
הספרים יתקבלו בימים שבין כ"ח סיון לג' תמוז

(* המחיר לא כולל דמי משלוח. דמי משלוח (בארה"ב) \$34

להזמנות: info@lahak.org

מוקדש
לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו
כ"ק אדמו"ר זי"ע

בקשר עם יום ההילולא העשרים
ג' תמוז ה'תשע"ד
ויהי רצון שנלך בדרכיו אשר הורנו נצח סלה ועד

נדפס על ידי ולזכות
יצחק בן חוה ריסא
רישא בת שטערנא שרה
מנחם מענדל בן רישא
שיחיו לאורך ימים ושנים טובות